

Тема 14. Від Міленіуму до сьогодні

Мета: визначити характерні риси сучасної української культури, з'ясувати фактори, які сприяли її піднесенню.

План лекції:

1. Нові види мистецтва у ХХІ столітті.
2. Мистецтво Майдану (Революція Гідності).
3. Новітній український кінематограф.

Ключові терміни й поняття: віджей-арт, метамодернізм, промо, стріт-арт, щит опис.

14.1. Нові види мистецтва у ХХІ столітті.

Види сучасного мистецтва:

1. Віджей-арт.

Віджей ([англ.](#) VJ від video jockey – відео-жокей) – людина, що створює відеомікси шляхом монтажу коротких відеофрагментів в реальному часі.

Віджей – це майстер, так званого нелінійного відеомонтажу. Подібно до того як діджей змішує музику з вінілу і CD, віджей виводить в потрібний момент часу на великий екран, в нічному клубі, задалегідь заготовлені відеофрагменти. Це можуть бути зняті ним самим матеріали, зроблені матеріали в різних графічних програмах, відеоарт, шматки художніх та документальних фільмів, старі фотографії, цифрова графіка, текстури. Все це Віджей в реальному часі обробляє відеоефектами. Разом з DJ, VJ створює ту саму, неповторну, аудіовізуальну атмосферу. В результаті імпровізації віджея виходить оригінальний твір – ексклюзивний відеомікс. Віджей повинен добре відчувати музику, володіти художнім смаком і при цьому вміти представляти музику, що звучить у вигляді візуальних образів. Тому іноді віджеїв називають «візуалайзерами».

2. Живопис і поезія.

«Живопис і поезія» ([італ.](#) Immagine & poesia) – міжнародний літературний і художній рух, що виник у 2007 р. в театрі «Альфа» ([Турин, Італія](#)) під патронажем перекладача італійської поезії Еронві Томас – доньки поета Дилана Томаса. Маніфест руху вже опублікований на 28 мовах і складається з десяти основних пунктів, четвертий з яких проголошує елементи плідної співпраці й обміну ідеями між художниками й поетами в цілях втілення тези про те, що літературні тексти є джерелом натхнення для створення творів образотворчого мистецтва й навпаки. Результати такої співпраці мають проявлятися в новій і найповнішій формі мистецтва

3. Метамодернізм.

Метамодернізм (з грецької: μετά – згодом, після + [англ.](#) modern – сучасний) – це комплекс здобутків філософії, естетики та культури, що утворився як реакція на постмодернізм, та перебуває в невизначеності між протиставленими аспектами модернізму та постмодернізму. Ще один

подібний термін – [постпостмодернізм](#). На відміну від модернізму, котрому притаманні радикальні ідеї та рішення, універсализація, позбавлення від трансцендентного, постмодернізм проголошує плюралізм, визнання та прийняття будь-яких позицій, напрямів тощо. Він використовує спадок минулого, комбінуючи його елементи, вдається до гри ними та іронії, наповнюючи кожен артефакт відсилками до інших артефактів та цитатами з них. Частково модернізм продовжує існувати в рамках постмодернізму, з середини ХХ ст. втративши панівне становище.

Метамодернізм «коливається» між модернізмом і постмодернізмом, йому властиве розуміння всіх протилежностей як складових частин загальної істини. В метамодернізмі рівноправні масова та елітарна культура, диктатура та демократія тощо. Метамодернізм не пропонує певної «правильної» одиничної чи плюралістичної позиції, натомість стверджує, що її слід шукати особисто і лишатися в стані пошуку між протилежностями

4. [Стріт-арт](#)

Вуличне мистецтво ([англ.](#) Street art) – образотворче мистецтво, характерною особливістю якого є яскраво виражений урбаністичний стиль. Основна частина стріт-арту – [графіті](#) ([спрей-арт](#)), але не можна ототожнювати графіті та стріт-арт. До стріт-арту належать також [постери](#) (некомерційні), [графарети](#) тощо. Термін стріт-арт поширився в процесі розвитку графіті на початку 1980-х рр. і пізніше використовувався як назва наступних вуличних шедеврів. Особливої популярності набув уже в ХХІ ст.

Художники, що перетворюють вулиці на свої картинні галереї, займаються стріт-артом у більшості випадків для того, щоб безпосередньо спілкуватися з громадськістю в цілому та привернути увагу до цього мистецтва як молоді, так і старшого покоління. Звичайно, вуличні художники часто подорожують по країнах, щоб розширювати свої уявлення про різні види стріт-арту та втілювати їх у своїх роботах.

Топ 10 видів сучасного мистецтва:

1. Зворотне графіті.
2. Піщана скульптура.
3. Малюнки біологічними рідинами.
4. Картини, написані різними частинами тіла.
5. Малювання на брудних машинах
6. Міні-арт.
7. Різьба по книгах.
8. Анаморфоз.
9. Боді-арт ілюзія.
10. Тіні мистецтва.

14.2. Мистецтво Майдану (Революції Гідності)

Непересічна народна творчість з'являлася і на противладних акціях, які передували Євромайдану. Проте розгін студентів, незгодних із призупиненням євроінтеграції, обрушився саме масовим виходом людей, а відтак – масовою творчістю. «Україна встане – Янукович сяде!» –

стверджував транспарант у перший день Євромайдану. Україна встала. Усе частіше читаємо заголовки про «нову культуру України» стосовно різних галузей мистецтва. Критики й оглядачі наважуються на оптимістичні прогнози, вже й не завжди пригадуючи, що зародком цього сплеску був Майдан. Але це очевидна річ для багатьох істориків і соціопсихологів, адже викид креативу є типовим наслідком багатьох соціальних зрушень і конфліктів.

«Справжній митець – заголений нерв, натягнута струна, барометр, який першим мусить відчувати коливання тиску історії. Справжній митець пише «Передчуття громадянської війни» за кілька місяців до громадянської війни», – на прикладі Сальвадора Далі висловив своє ставлення до митців у 2014 р. блогер Дмитро Різниченко. В той визначальний час він писав, що «митець, який здатен принципово не помічати волаючий суспільний розлом – це або дерев'яна нездара, або патологічний боягуз. Митець, якому не вистачає таланту або хоробрості глянути в очі епохи – не митець».

На Майдані митців було багато. Творчість була різна. Багато музикантів, артистів і художників утворили Мистецьку сотню. Багато людей творили самотійно, і теж залишили пам'ятний слід.

Члени Союзу вольних художників облаштували посеред Хрещатика експозиційну площу, яку назвали Мистецький барбакан. Демонстрували оперативно створене протестне мистецтво. У документальному фільмі Антіна Мухарського «Майдан. Мистецтво спротиву» вони називають Майдан першим антиглобським повстанням. Після революції видали антологію митців Майдану. Один із них – Іван Семесюк – вважає, що розуміння Майдану ще прийде. Називає київські події визначним етапом в історії Європи на подальші 100 років.

Художники, що об'єдналися в «Артіль Майдан» залишаться в історії завдяки невпинному майстерному розписуванню касок. Найкращі з їхніх робіт уже побували на виставках у різних країнах. Частина стала цінністю приватних колекцій. Не дивно, що на аукціоні в США одну таку каску купили за тисячу доларів, адже в них вклали працю справжні умільці, серед яких і народні майстри. Тому можна знайти каски, розписані автентичними узорами. Наприклад, петриківськими.

Подібним проектом Мистецької сотні був «Щитопис». Художники розмальовували узорами й оберегами щити, перш за все – представникам самооборони.

Десятки поетів і музикантів зі сцени Майдану виконували твори, народжені Майданом і на тему Майдану. Гітарист і перекладач Віктор Морозов поклав на музику понад 40 гостросатиричних віршів на злобу дня авторства Андрія Панчишина.

Звісно, музика Майдану лунала не лише зі сцени. Мистецтво на Революції Гідності – це і молодий Мар'ян Мацех, який за батькові гроші купив і поставив перед шеренгою міліції піаніно. Його приклад підхопили, і завдяки інструментам у різних точках Майдану проявилися такі зірки, як Антуанетта Міщенко та Piano Extremist.

Унікальність навіть у тому, як бійці самооборони оздоблювали саморобні щити, палиці, як обписували шоломи. Самі лиш обладунки – окрема тема. Вони настільки неповторні і так виражали особистість, що лондонська фотохудожниця Анастасія Тейлор-Лінд, будучи в Києві, облаштувала поруч із баталіями на вулиці Грушевського освітлений закуток і робила портрети чоловіків у саморобному захисному вбранні

Сучасний український художник і арткуратор Олекса Манн з перших днів Майдану став його активним учасником, але писати пророчі полотна про нього почав задовго до його початку. Зокрема, картина «Викликай Бога Революції» з'явилась за два роки до Революції Гідності. Так само передбачливо він написав триптих «Кондуктор революції» та «Відкрий “коктейль Молотова”».

Коли ж революція Манна з картин перейшла в реальність, він ще сильніше заговорив нею у своїх роботах, ставши одним із засновників та учасників «Мистецького Барбакану» – осередку культурного спротиву під час майданівських повстань. Його тонкосаркастичні та глибокосоціальні картини ні з чим не сплутаєш. Одну з робіт Манна – «Нове середньовіччя» – сьогодні можна побачити в колекції Національного музею Революції Гідності.

Графік, живописець та майстер витинанки з вінницьким корінням Василь Корчинський теж не залишився осторонь Революції Гідності. Біля Інституцької він з друзям облаштував намет та допомагав готувати «Молотова», будувати барикади з шин, бруківки, мішків з піском. У нього відбулась своя творча рефлексія у вигляді картини «Майдан. Революція Гідності». І хоча в доробку художника небагато картин на революційну тему, все ж двометрове полотно «Майдану» варте уваги, так само, як і його робота «Крути. Мамині яблука».

Рівненський художник та музикант Юрій Журавель, як тільки почув про рішення Януковича припинити євроінтеграцію, поїхав на Майдан надихати піснею і, виснаживши голос до кінця, взявся за олівець. Його шаржі не позбавлені власного стилю подекуди викликають посмішку, а інколи – тривожать зображеними подіями Революції Гідності до глибини. Саме з останнього розряду картина «Небесна сотня», де художник серед низки героїв намалював немовля, забите беркутівцями в утробі матері. Журавлю також належить авторство шеврону самооборони Майдану.

У своїх картинах київська художниця Марія Діордічук документувала історію революції відразу на місці подій. Марія жила разом з самообороною Майдану в Українському домі та перебувала у центрі протистоять. Вона написала серію картин про ті гарячі дні революції, коли літали «коктейлі Молотова», будувались барикади, лунали постріли. Марія прагнула створити «чесний живопис» і його зокрема можна побачити в картинах «Невідомість» і «Праотець». Останню роботу художниця [написала](#) після беркутівського нападу.

Утаємничений стріт-арт художник #Sociopath, який не показує свого обличчя публіці, але залишає для огляду гостросоціальні стінописи. Під час

Майдану фасад одного з будинків на Грушевського він розмалював триптихом «Ікони Революції», зображуючи портрети Тараса Шевченка, Лесі Українки та Івана Франка в контексті тогочасних реалій. Художник перетворив їх на учасників Революції Гідності, підписавши сильними цитатами з їхніх творів. Трохи більше, ніж через півроку після створення, графіті, зображене на місці бойових дій під час протестних акцій у лютому 2014-го, отримало статус пам'ятки історії. Але через три роки було стерте вандалами. Сьогодні робота відновлена, але [художник не вважає її більше своєю](#).

Після 2014 р. ім'я Сергія Захарова стало символом культурного опору окупації східної України Росією. Його сатиричні роботи на терористів наробили шуму в Донецьку. Карикатури з фанери на Гіркана, «Моторолу», Шарікова у формі ДНР та інших розміщували в центрі міста, де їх могли побачити якомога більше людей. За це художник поплатився свободою. Він опинився в полоні бойовиків, переніс допити з тортурами, інсценування розстрілу. Але вижив! Сьогодні «донецький Бенксі» – так прозвали Захарова за його безстрашність будь-де говорити вільно на гостросоціальні теми – продовжує писати картини вже в Києві, в одній із багатоповерхівок спального району, де облаштував собі квартиру-майстерню.

14.3. Новітній український кінематограф

Кінематографічне життя в Україні упродовж 2008-2018 рр. народило нові надії. Зокрема, спостережено поступ у ставленні держави до кіноіндустрії: внесено доповнення до чинного законодавства, які забезпечують пільговий режим продукування та поширення національних фільмів, радикально збільшено обсяги фінансування. Фільм Михайла Ілленка «Той хто пройшов крізь огонь» (2012) на той час уперше за останні десятиліття мав повноцінний прокат.

Серед найпомітніших стрічок – «Райські птахи» (2008) Романа Балаяна, соціальна драма «Звичайна справа» Валентина Васяновича та цікавий але дискусійний альманах «Україно, гудбай» Володимира Тихого. «Будинок з башточкою» Єви Нейман, трилер «Тіні незабутих предків» Любомира Левицького. А фільм Ахтема Сеїтаблаєва «Хайтарма» і «Вічне повернення» Кіри Муратової викликали значний інтерес і за кордоном, про що засвідчують отримані нагороди.

Революційні події в Україні впродовж 2013-2014 рр. спричинили необхідність термінових хірургічних дій щодо порятунку держави і суспільства в цілому. Уже наприкінці 2013-го було створено студію «Вавилон-13» під керівництвом Володимира Тихого, до якої увійшли представники наймолодшої генерації українських кінематографістів. У підсумку маємо цикл неігрових стрічок, які, окрім всього, задокументували важливу сторінку новітньої української історії. Основні з них: «Євромайдан. Чорновий монтаж» Володимира Тихого, «Майдан» Сергія Лозниці, «Зима у вогні» «Небесна сотня» Юлії Гонтарук та Романа Любого.

Одним із найпомітніших у 2014 р. став фільм «Брати. Остання сповідь» Вікторії Трофименко. Дуже важливими, але кардинально різноплановими були претенденти, висунуті на премію «Оскар» в 2016 р., фільми Мирослава Слабошпицького та Олеса Саніна – «Плем`я» та «Поводир».

Найуспішнішими фільмами у вітчизняному прокаті 2015-2016 рр. були «Незламна» Сергія Мокрицького та комедійна стрічка «8 кращих побачень» Вейсберга. Складнощі нинішнього українського соціуму лежать в основі фільму «Гніздо горлиці» Тараса Ткаченка.

У 2017 р. вийшов в прокат історико-драматичний фільм [Ахтема Сеїтаблаєва](#) «Чужа молитва», історична стрічка Зази Буадзе «Червоний», спортивно-драматичний фільм «Правила бою» Олексія Шапарєва, пригодницький фільм-фентезі «Сторожова застава» [Юрія](#) Ковальова. А в грудні 2017 відбулася прем'єра кінокартини «Кіборги» режисера Ахтема Сеїтаблаєва про [оборону Донецького аеропорту](#) під час [війни на Донбасі](#).

Збільшення фінансування посприяло зростанню кількості та якості вітчизняного кіно. Українські фільми частіше виходять у національний прокат та здобувають перемоги на різних міжнародних фестивалях. Наше кіно впевнено виходить на міжнародну арену, збільшується кількість копродукційних та комерційних проектів. Значно активізувалася також і галузь кінознавства і кінокритики. Отже, можна сміливо заявити, що українське кіно стає тенденцією, а не виключенням.

Однак, головною проблемою є недостатній обсяг промоції, адже сучасне вітчизняне кіно потребує просування та популяризації не лише серед українців, а й на міжнародному рівні. Промоція національного кінематографу полягає також і в розбудові українських фестивалів, у розвитку української кінотеатральної системи. Очевидно, що промоція стрічок має починатися в самій Україні. І йдеться не тільки про глядацьке жанрове кіно, але й про авторське – саме цим фільмам сьогодні найважче дістатися до аудиторії. Більшість українських кіновиробників не вміють рекламувати свій фільм. Це призводить до того, що більшість глядачів навіть не в курсі, що якийсь український фільм виходить у прокат. Відповідно, автори навіть не окупають витрати, які понесли на виробництві стрічки.

До прикладів вдалого промо можна уналежнити «Dzidzio Контрабас», «Сторожову заставу», «Інфоґоліка», «Сказане весілля», «Я, ти, він, вона».

У 2019 р. серед найбільш касових, якісних фільмів українського виробництва були:

- [Я, ти, він, вона](#) (комедія). Стрічка розповідає про сімейну пару, яка втратила почуття і хоче розлучитися, але суддя дала їм місяць на роздуми. Вони використовують другий шанс, щоб втілити свої бажання.

- [Секс і нічого особистого](#) (романтична комедія). Автором сценарію є шоумен Сергій Притула з колегами із «Вар'яти-шоу». За сценарієм, дівчина каже бойфренду, що він слабкий у сексі, тож хлопець починає вчитися майстерності в повії. Сюжет запозичений із канадського фільму 2012 р. «Мої бентежні сексуальні пригоди».

- [Ціна правди](#) (історичний трилер). Фільм про валлійського журналіста Гарета Джонса, який їде в СРСР, щоб дізнатися, чи справді там країна мрій, як передають в британських газетах. Приїхавши в Москву, він бачить вгодованих людей, чисті вулиці. Водночас його колегу, який хотів написати репортаж з України, убили посеред Москви. Підозрюючи, що радянська влада щось приховує, Джонс тишком продовжує справу колеги і вирушає в Україну, в Юзівку. Там він бачить голод, осиротілих, опухлих дітей і канібалізм. Повернувшись до Британії, Джонс розповідає світу про Голодомор, але йому не вірять і починають висміювати. Водночас пулітцерівський лауреат журналіст Уолтер Дюранті через політичну доцільність і задля власного збагачення поширює на весь світ пропаганду про досягнення сталінського режиму.

- [Фокстер і Макс](#) (фентезі, пригоди). Підліток малює на стіні собаку, який оживає, перетворюючись на нано-пса. Пес стає другом хлопця, але головного героя починають розшукувати злочинці, щоб отримати технологію створення робота.

- [Заборонений](#) (біографічна драма). Фільм про життя, цінності, арешт та смерть письменника Володимира Стуса. Третину кошторису закрило Держкіно. Стрічка стала скандальною ще за рік до виходу, коли знімальна група вилучила з стрічки сцени про адвоката Стуса, проросійського політика Віктора Медведчука, втім, після осуду громадськості, повернула сцену у фільм.

- [Крути 1918](#) (історичний екшн). Фільм приурочений річниці бою під Крутами. Кіно розповідає про юнака, що спершу вважає себе не створеним для війни, але під впливом родини вирішує стати воїном і поїхати захищати країну від російської більшовицької армії Муравйова. Багато істориків розкритикували картину через її неправдоподібність, але режисер не раз говорив в інтерв'ю, що фільм не є історичною реконструкцією.

- Іловайськ 2014. Батальйон «Донбас» (екшн). Після бойових дій командир батальйону із побратимом потрапляють в окуповане росіянами місто, де переховуються і намагаються вибратися на територію, яку контролюють українські військові. Через особисту образу на головного героя «полноє» російський військовий, що командує терористичними військовими формуваннями. В кінці фільму – трагічний розстріл колони українських захисників під Іловайськом. Під час титрів незліченні фотографії воїнів, які загинули у трагедії. Автори створювали фільм більше двох років, використовуючи реальні історії ветеранів-добровольців.

2020-й був важкий для кінопрокату через карантинні обмеження, викликані пандемією. Разом із тим, серед лідерів прокату/перегляду на стримінгових ресурсах були такі фільми:

- комедія [«Мої думки тихі»](#) за участі [Ірми Вітовської](#) та Андрія Лідаговського;

- Пекельна Хоругва, або Різдво Козацьке (сімейний). Різдвяна казка про протистояння хороброго козака Семена та Чорта став ще одним неочікуваним хітом року серед глядачів.

- Наші котики (військова комедія). Повна назва: «Наші котики або як ми полюбили лопати в умовах обмеженої антитерористичної операції з елементами тимчасового воєнного стану». Події фільму розгортаються 2014 р. на початку російсько-української війни. Це трагікомічна історія пригод трьох бійців АТО, що трапляється з ними під час бойового чергування на «найглухій» з усіх можливих позицій фронту. За основу взяли реальні розповіді бійців добробатів та ЗСУ.

Головними героями є інженер, актор, футбольний тренер і продавець квітів, які йдуть добровольцями на війну. На позиціях до четвірки приєднується амбітна журналістка, що виконує секретне завдання. Жоден з бійців не має бойового досвіду, нічого не знає про наміри командування й майже не орієнтується на місцевості. Втім, саме ці герої стають причиною грандіозного фіаско масштабної операції ворога. Відвага, мужність, трохи гіпнозу та фірмовий гумор – вибухова суміш для «теплої зустрічі».

- Черкаси (військовий). Також відомий як «U311 “Черкаси“». Фільм режисера Тимура Ященка про оборону однойменного морського тральщика, заблокованого російськими військами в бухті Донузлав у березні 2014 року під час анексії Криму.

- Віддана (екранізація роману). Історичне фентезі за романом Софії Андрухович. Події фільму розгортаються у XIX ст. в австро-угорській Україні у місті Станіславів (тепер це – Івано-Франківськ).

- Казка старого мельника (фентезі). Фільм-довгобуд, зйомки якого проходили ще в 2014-2015 рр. Сімейне фентезі, в основі якої історія кохання та український фольклор, зібрала під своїм крилом цілу плеяду досить відомих облич.

- Фортеця Хаджибей (пригодницький). Події стрічки відбуваються наприкінці XVIII ст. під час російсько-турецької війни.

- Толока (фільм-балада) У Тараса Шевченка є балада про те, як закохалися у Катерину троє козаків. Свій вибір Катерина довірила долі: пообіцяла стати дружиною тому, хто визволить з полону її брата. Двоє з трьох козаків загинули, намагаючись виконати умови договору, третьому вдалося врятувати брата, але брат Катерини виявився не братом, а її коханим... Чекати «брата» Катерині у сюжеті фільму доведеться не одне століття, не старіючи та не втрачаючи надії. Ця розповідь, наче притча, пролітає крізь історію України, відтворює її драматичні та героїчні епізоди. Кожне випробування руйнує хату Катерини. Але вона вперто, як і багато поколінь українців, знову й знову піднімає її з руїн.

Вік української хати короткий – від війни до війни. Якби не толока, не було б де й зустріти свого коханого. Завдяки толоці жодна хата в Україні ніколи не була «скраю», завжди у центрі громади.

? Питання для самоконтролю

1. Визначте основні здобутки української культури від 2001 р. до сьогодні.
2. Порівняйте умови розвитку культури за часів президентства Віктора Ющенка, Віктора Януковича, Петра Порошенка та Володимира Зеленського.
3. Як вплинула Революція Гідності на українське мистецтво?
4. Проаналізуйте здобутки і перспективи (або ж їх відсутність) українського кінематографу за минуле десятиріччя.